

RINA KRALJ-BRASSARD
Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku
rinafran@gmail.com

Izvorni znanstveni rad
UDK: 1Gučetić, N. V.(044)
UDK: 347.44(497.584Dubrovnik)"16"(093.2)
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/9xn31cp71y>
Primljeno: 17. 3. 2025.
Prihvaćeno: 9. 5. 2025.

JA NIKŠA VITOV SPOVIJEDAM PO OVOMU PISMU... AUTENTIFIKACIJA UGOVORA KAO IZVOR SPOZNAJA O NIKOLI VITOVU GUČETIĆU

RINA KRALJ-BRASSARD

Sažetak: U radu se analizira jedan ugovor Nikole Vitova Gučetića koji se čuva u Državnom arhivu u Dubrovniku, a registriran je 23. siječnja 1610., dan prije Gučetićeve smrti. Razmatraju se okolnosti njegova nastanka, raščlanjuje sadržaj spisa i propituju obilježja društvenih veza među dionicima poslovne transakcije. Poslovni spis, zabilježen gotovo kao idiograf, primjer je Gučetićeve dvojezičnog poslovnog izražavanja na hrvatskom i talijanskom jeziku integriranog u jednom dokumentu.

Ključne riječi: Nikola Vitov Gučetić, Dubrovnik, poslovni spisi, društvene veze, 17. stoljeće

Keywords: Nikola Vitov Gozze, Dubrovnik, business documents, social connections, 17th century

Uvod

Nikola Vitov (Vitkov) Gučetić (Gozze), (oko 1549. – 1610.) filozof, teolog i polihistor jedan je u plejadi iznimnih pojedinaca koje je iznjedrio prostor Dubrovačke Republike. Nije imao formalno sveučilišno obrazovanje, no suvremenici su ga cijenili kao vrhunskog znanstvenika. Papa Klement VIII., između ostaloga, dao mu je titulu doktora filozofije i teologije. Život i djela dubrovačkog vlastelina, višestrukog obnašatelja kneževske dužnosti, člana akademije *degli Occulti* u Dubrovniku i *degli Insensati* u Perugi,¹ privukli

¹ Ljerka Schiffler, *Nikola Vitov Gučetić*, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, ²2007., 16-17; Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika. Svezak 5: Odabrane biografije (E-Pe)*, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2014., 330.

su pozornost znanstvenika različitih profila. Na prvom mjestu valja istaknuti Ljerku Schiffler, autoricu brojnih radova i jedine monografije koja predstavlja dosad najpotpunije znanstveno djelo o Gučetiću.² Nove spoznaje o Gučetiću, zanimljive široj znanstvenoj javnosti, donijeli su, između ostalih, s raznih aspekata Nenad Vekarić,³ Ivica Martinović,⁴ Gorana Stepanić⁵ i Ivana Skuhala Karasman.⁶

² U drugom izdanju svoje monografije donijela je iscrpnu Gučetićeovu biografiju, klasificirala i komentirala njegova filozofska i teološka djela. U knjizi su, uz uobičajeni popis izvora i sekundarne literature, navedeni naslovi svih poznatih Gučetićevih djela kako objavljenih, tako i onih u rukopisu (Lj. Schiffler, *Nikola Vitov Gučetić*, passim; Gorana Stepanić, "Nikola Vitov Gučetić (1549-1610): Ruke i rukopisi", *Colloquia Maruliana* 30 (2021.), 244).

³ Sažeto je donio sve najvažnije spoznaje o Gučetiću. Format koji je primijenio za sve kratke biografije istaknutih pojedinaca dubrovačkog vlasteoskog staleža uključuje, između ostaloga, klansku pripadnost i osnovne genealoške podatke (N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, V, 325-333; Stjepan Čosić, Nenad Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države. Salamankezi i sorbonezi*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2005., 170). Po svojoj prilici, vodeći se pogrešnim naslovom arhivske građe ili pogrešnim navodom iz literature (Ljerka Schiffler), pogrešno je arhivski izvor naslovljen *Amministrazione Nicolo e Maruscia di Gozze* (1569-1599) pripisao Nikoli Gučetiću umjesto Gučetićeovu suvremeniku Andriji Pozza. Rukopis je, naknadno revidirajući vlastito mišljenje, ispravno atribuirala Zdenka Janeković Römer (Državni arhiv u Dubrovniku, HR-DADU-63, *Privata*, sv. 10; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, V, 326; Zdenka Janeković Römer, "Obiteljska knjiga Andrije Antojeva de Pozza (1569-1603)", u: *Vojetov zbornik. Med Srednjo Evropo in Sredozemljem*, ur. Sašo Jerše, Peter Štih, Darja Mihelič, Ljubljana: Založba ZRC, 2006., 485-497; Zdenka Janeković Römer, "The Family Records of Andreas de Pozza from 1569-1603", *Dubrovnik Annals* 13 (2009.), 37-54); na tu je pogrešku upozorila i Gorana Stepanić (G. Stepanić, "Nikola Vitov Gučetić (1549-1610): Ruke i rukopisi", 246). Testament Nikole Vitova Gučetića, koji je preminuo 24. siječnja 1610. godine, nije sačuvan (Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika. Svezak 8: Genealogije (M-Z)*, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2017., 151).

⁴ Donio je pregled najvažnijih službi koje je obnašao Gučetić, a zabilježene su u *Ogledalu Velikoga vijeća*, kronologiju izdanja i najvažnije događaje (Ivica Martinović, "Ljetopis života i djela Nikole Vitova Gučetića", *Dubrovački horizonti* 36 (1996.), 23-33). Objavio je transkripciju Gučetićeova ženidbenog ugovora s Marušom Gundulić (Ivica Martinović, "Maruša Gundulić u obranu Cvijete Zuzorić: prvijenac hrvatskoga ženskoga pisma kao filozofsko djelo", u: *Filozofkinje u Hrvatskoj*, ur. Luka Boršić, Ivana Skuhala Karasman, Zagreb: Institut za filozofiju, 2017., 102-104).

⁵ Sustavno je prikazala i temeljito istražila sve dostupne inačice rukopisa Gučetićevih djela. Posebnu pozornost posvetila je pitanju čija je ruka pisala i intervenirala unutar teksta. Utvrdila je, suprotno mišljenju Wilfrieda Potthoffa koje je prenijela Ljerka Schiffler, da rukopis Urb. lat. 1219, koji se čuva u Vatikanskoj apostolskoj knjižnici, nije pisala Gučetićeova ruka te da se jedini poznati autograf Nikole Gučetića pod naslovom *Dialogo iconomico* čuva u rukopisnoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice (NSK R 3230/2; G. Stepanić, "Nikola Vitov Gučetić (1549-1610): Ruke i rukopisi", 244, 247, 253). Potaknuta nezadovoljavajućom kvalitetom izdanja koje je priredio Wilfried Potthoff (G. Stepanić, "Nikola Vitov Gučetić (1549-1610): Ruke i rukopisi", 245-246) zajedno s Pavelom Gregorićem priredila je novo izdanje Gučetićevih *Komentara uz prvu knjigu Aristotelova "Govorničkog umijeća"*. Opširan prikaz izdanja donio je Relja Seferović (Nicolaus Viti Gozzius, *In primum librum Artis Rhetoricorum Aristotelis commentaria. Uses of Aristotle's Rhetoric in the Late Renaissance*, prir. Gorana Stepanić, Pavel Gregorić, Leiden-Boston: Brill, 2024., *Anali Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 62 (2024.), 191-194).

⁶ Na temelju podataka iz Gučetićevih objavljenih djela, detektirala je osobe iz Gučetićeova kulturnog kruga koje su mogle utjecati na njegov rad. Na prvom mjestu istaknula je užu skupinu osoba koje je Gučetić izričkom spomenuo u svojim djelima: Marušu Gundulić, Cvijetu Zuzorić, Miha Monaldija i Dinka Ranjinu. Zatim je spomenula osobe iz šireg kruga poznanika za koje je smatrala da su mogle donekle utjecati na oblikovanje Gučetićevih stavova: Niku Zuzorić, Saba Bobaljevića Mišetića, Stjepana Nikole Bunića, Nikolu Luja Gučetića i Antuna Meda. Posebnu pozornost privukao je način konstrukcije Gučetićeova šireg kulturnog kruga u koji je svrstala Antuna Meda (Ivana Skuhala Karasman, "Nikola Vitkov Gučetić i njegov kulturni krug", *Obnovljeni život* 78/1 (2023.), 93-103, podatak o Antunu Medu, 101).

Rad autorice Ivane Skuhala Karasman poslužio je kao sekundarna literatura u konstrukciji životopisa i utvrđivanju društvenih kontakata Gučetićeva suvremenika, dubrovačkog državnog topnika i engleskoga konzula Williama Robinsona.⁷ Pregledom arhivske građe, ustanovljeno je da su se Gučetić i Robinson zasigurno poznavali. Naime, obojica se pojavljuju uz Augustina Matova Pozza⁸ u oporuci Robinsonove supruge Marije u ulozi epitropa, s jednakim ovlastima i zajedničkim interesom u upravljanju nasljedstvom Robinsonove supruge Marije.⁹ William Robinson bio bi, kao uostalom i Augustin Matov Pozza, dio šireg društvenoga kruga Nikole Gučetića. Inicijalna istraživanja pokazala su da je Gučetić bio i drugdje izvršitelj oporuka¹⁰, a da se pojavio i u ulogama koje također nose znatnu težinu i visoku razinu povjerenja, prokuratora¹¹ i tutora.¹² Sve su to indikatori za moguće društvene veze.

Svjedočanstva o društvenim vezama temeljenima uglavnom na poslovnim interesima nose poslovni spisi koji uz uobičajene podatke o gospodarskim kretanjima i ekonomskoj snazi pojedinaca ili skupina mogu donijeti zanimljive uvide druge prirode. Primjerice, poslovni spisi mogu se koristiti kao uzorak rukopisa za detektiranje autografa među zapisima druge vrste.¹³ Vrijedi i obrnuto.¹⁴ Metodološka poteškoća u pristupu poslovnim spisima njihov je velik broj i raznorodnost koji, uz nepostojanje obavijesnih pomagala, znatno otežavaju ciljana istraživanja posebno znanstvenicima koji se ne bave gospodarskom poviješću i koji imaju relativno ograničeno vrijeme za temeljna arhivska istraživanja. Takva istraživanja iziskuju puno vremena i redovito imaju krajnje nesiguran ishod, ali mogu donijeti višestruko zanimljiva i neočekivana otkrića.

⁷ Rina Kralj-Brassard, "William Robinson (oko 1540. - 1613.), dubrovački državni topnik, engleski konzul i trgovac (robljem?)", *Analiz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 62 (2024.), 45-76.

⁸ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, VIII, 223.

⁹ Oporuka je sastavljena 1590. godine. Gučetić nije ostvario svoju ulogu epitropa jer je preminuo prije ostaviteljice (HR-DADU-12.1, *Testamenta Notariae* (dalje: *Test. Not.*) sv. 62, f. 150v; R. Kralj-Brassard, "William Robinson (oko 1540. - 1613.)", 53).

¹⁰ *Test. Not.*, sv. 51, f. 2r; *Dubrovačka arhivska građa o Beogradu (1593-1606)*, III, prir. Toma Popović. Beograd: Historijski arhiv Beograda, 1986., 140-142, dokument broj 155.

¹¹ *Dubrovačka arhivska građa o Beogradu (1593-1606)*, III, 117, dokument broj 136.

¹² U zapisu iz 1601. godine jedan je od tutora Deše udovice i posjednice postelje i dobara (*lectum et bona*) Secunda Brugnolija (HR-DADU-9, *Diversa Notariae*, sv. 130, f. 106v).

¹³ Gorana Stepanić istaknula je vlastoručno pisane dokumente "neknjiževne prirode" na primjer mjenice, zadužnice i račune kao sredstva za pouzdano utvrđivanje autografa književnih djela jednostavnom usporedbom. Značaj utvrđivanja autografa je i u posebnoj dodatnoj vrijednosti takvog spisa kao vrste "tvarne relikvije", jer je autor predmet dodirivao i koristio u svakodnevicu (G. Stepanić, "Nikola Vitov Gučetić (1549-1610): Ruke i rukopisi", 246, 256).

¹⁴ Za identifikaciju zapisa o državnom proračunu iz R 3464 iz Zbirke rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu kao autografa Nikše Ragnine korišten je, između ostaloga, njegov *Lekcionar* (Rina Kralj-Brassard, Nella Lonza, "Rukopis Nikše Ragnine kao izvor podataka o proračunu Dubrovačke Republike u 16. stoljeću", *Povijesni prilozi* 59 (2020.), 146).

U ovom radu analizirat će se jedan poslovni spis Nikole Vitova Gučetića s početka 17. stoljeća koji je zanimljiv po mjestu i vremenu nastanka, po svojoj formi i sadržaju. Utvrdit će se okolnosti nastanka spisa, raščlaniti njegov sadržaj i istražiti pozadinu društvenih veza među dionicima poslovne transakcije. U prilogu se donosi transkripcija izvornog dvojezičnog dokumenta iz 1602. godine.

Okolnosti nastanka spisa

Prijepis autografa poslovnog ugovora koji je Gučetić sastavio 23. lipnja 1602. registriran je dan prije Gučetićeve smrti, 23. siječnja 1610. godine.¹⁵ To je, po svoj prilici, posljednji poslovno pravni čin Nikole Vitova Gučetića. Spis je registrirao kancelar Luka Primi¹⁶ koji je na zahtjev Kate, kćeri pok. Petra Spagnula, posjetio Gučetićevo dom. Kata je doznala da je Gučetić pred umorom i zato je poslala kancelara da učini sve potrebno kako bi se spis koji je imala kod sebe registrirao dok je Nikola Vitov Gučetić još živ, jer to izgleda nije prethodno učinjeno. Očito se za raniju registraciju dokumenta nije pokazala potreba ili su možda u pitanju bili neki drugi razlozi. Ovo, između ostaloga, upućuje na visoku razinu međusobnog povjerenja.

S obzirom na to da je bio bolestan, Gučetić nije mogao sam doći u ured i potvrditi autentičnost dokumenta što bi bio uobičajen postupak za registraciju dokumenta. Kancelar nije ulazio u kuću ni razgovarao s Nikolom Vitovim Gučetićem koji je ležao u krevetu. Umjesto s Nikolom kancelar je razgovarao s Nikolininim sinom Vitom na vratima njihova doma. Uza se je imao ugovor, Gučetićevo autograf. Vito je znao da će kancelar doći. Prenio je kancelaru poruku svoga oca da potonji ne poriče sadržaj spisa nego ga, dapače, potvrđuje. Autentifikaciju spisa dopunio je izjavom da je predočeni spis pisala ruka njegova oca.

Je li Nikola Gučetić, koji je možda, znajući da mu se približava smrt, odlučio pregledati svoje poslovne knjige, kako je to savjetovao Benedikt Kotrulj,¹⁷ čije je djelo poznavao, obavijestio Katu?¹⁸ Pogleda li se popis redovitih dužnosti¹⁹ koje je obnašao Nikola Gučetić, lako je primijetiti da je često bio biran na poslove koji zahtijevaju

¹⁵ HR-DADU-15, *Diversa Cancellariae*, sv. 197, f. 11v-12v.

¹⁶ Pripadnik antuninskog roda Primo (Primi, Bono, Bon) (Z. Pešorda Vardić, *U predvorju vlasti*, 167).

¹⁷ Benedikt Kotrulj, *Libro del arte dela mercatura / Knjiga o vještini trgovanja*, prir. i prev. Zdenka Janeković Römer, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Hrvatski računovođa, 2009., 501.

¹⁸ Lj. Schiffler, *Nikola Vitov Gučetić*, 58.

¹⁹ Za Gučetićevo potpuni *cursus honorum* trebalo bi, osim *Ogledala*, pregledati odluke vijeća jer su tamo bilježeni izbori na sve ostale uključujući i izvanredne dužnosti. Na primjer, Nikola Vitov Gučetić izabran je zajedno s Marinom Jeronimovim Bocignolo za nadzornika (providura) dogradnje samostana sv. Andrije krajem srpnja 1586. godine (HR-DADU-3, *Consilium Rogatorum* (dalje: *Cons. Rog.*), sv. 69, f. 30r). Za još detaljniji uvid valjalo bi pregledati i drugu arhivsku građu, na primjer, kao što je to učinjeno za portret Williama Robinsona (R. Kralj-Brassard, "William Robinson (oko 1540. - 1613.)", *passim*).

dobro poznavanje pravne procedure.²⁰ Štoviše, moglo bi se kazati da je njegova uža specijalnost u obavljanju državnih poslova bila baš pravo. Sigurno je poznao odredbe u glavi XXVI. iz Treće knjige dubrovačkog Statuta po kojoj je vjerovnik morao tražiti od umirućega dužnika izjavu o dugovanju jer u protivnom ne bi mogao potraživati dug od dužnikovih nasljednika.²¹ Svakako, stječe se dojam da su svi sudionici postupka dobro upućeni u sve okolnosti. Postupak teče glatko, sinkronizirano. Nikolin sin Vito očekuje dolazak kancelara i ima spremne sve odgovore.

Izvorni ugovor iz 1602. godine s opisom okolnosti autentifikacije prepisala je stručna pisarova ruka tintom na pergamentu koji se redovito koristio za važne zapise trajne prirode. Moglo bi se kazati da je u svesku *Diversa Cancellariae* poslovni ugovor zabilježen gotovo kao idiograf, prijepis koji nije autograf, ali ga je autor, u ovom slučaju autorov sin, pregledao.²² U uvodnom dijelu dokumenta nije zabilježeno na kojem je mediju zapisan izvorni spis, Gučetićev autograf, no po svoj prilici korišten je papir.

Sadržaj spisa

Spis iz 1602. godine izvorno je dvojezičan. Datiranje i mjesto sastavljanja ugovora zabilježeni su na talijanskom jeziku. Slijedi ugovor na hrvatskom jeziku pa zatim na talijanskom jeziku. Sadržaj ugovora na obama jezicima vrlo je sličan, ali nije identičan.²³ Na talijanskom, glavnom poslovnom jeziku, koji na neki način zaokružuje cijeli spis, dodana je, nakon talijanske inačice ugovora, Gučetićeva izjava da je spis autograf. Gučetić talijansku inačicu ugovora uvodi riječima - *in questa lingua*.

U hrvatskoj inačici ugovora Gučetić sebe naziva Nikša Vitov, ne spominjući vlasteosko prezime dok je u talijanskoj inačici upotrijebljena potpuna imenska formula, Nicolò Vito de Gozze.²⁴

Očito je da je hrvatska inačica sastavljena za pismenu osobu koja donekle poznaje poslovni vokabular, određene poslovne termine i transakcije, ali koja ne vlada ili ne vlada dovoljno dobro talijanskim jezikom. Taj profil ima Kata, kći pokojnog Petra Spagnula. Njoj je Gučetić namijenio hrvatsku inačicu ugovora, a talijanska inačica prati običaje dubrovačke kancelarije.

²⁰ Bio je odvjetnik za privatnike, općinski odvjetnik, sudac kaznenog suda, čuvar pravde (providur) (I. Martinović, "Ljetopis života i djela Nikole Vitova Gučetića", 24-32; Lj. Schiffler, *Nikola Vitov Gučetić*, 143-144).

²¹ Ignacij Voje, *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku* (Djela, knjiga XLIX. Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 29), Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1976., 83, bilješka 262; *Statut grada Dubrovnika*, prir. i prev. Ante Šoljić, Zdravko Šundrica, Ivo Veselić, Dubrovnik: Državni arhiv u Dubrovniku, 2002., 205.

²² O pojmu idiografa vidi: Bratislav Lučin, "Prema kritičkom izdanju Marulićevih hrvatskih stihova: *Judita* kao orijentir", *Colloquia Maruliana* 26 (2017.), 8-9; G. Šepanić, "Nikola Vitov Gučetić (1549-1610): Ruke i rukopisi", 252, bilješka 24.

²³ Jezična analiza zahtijevala bi zasebnu studiju koja prelazi okvire ovoga rada.

²⁴ U izvornom dokumentu ne koristi se *gravis Nicolò* ni oblik prezimena di Gozze.

Gučetić sam definira vrstu dokumenta kao notarsku ispravu ili mjenicu (*strument od notarije ali ti cambio*). U ugovoru između Kate Petra Spagnula i Nikše Gučetića vješto su kombinirani elementi dvaju pravnih odnosa:²⁵ mjenice Paula Intrige²⁶ u Katinu koristi na iznos od 340 škuda, u kojoj se Nikša Gučetić javlja u ulozi trasata te ugovor u trgovačkom zajmu od 300 škuda uz prinos od 6% godišnje (osamnaest škuda), u kojem Gučetić, uz posredničku ulogu, ima i onu jamca. Iznos koji pripada Kati nije malen ako se uzme u obzir vrijednost nekretnina²⁷ ili vrijednost miraza.²⁸ Godišnji prinos od 18 škuda donosi nešto manje od dva groša ili dinara dnevno, što je sasvim dovoljno za uzdržavanje, usporedi li se, primjerice, s dnevnicama stručnih radnika.²⁹

Premda je prema ugovoru o trgovačkom zajmu Kata slobodna nakon godinu dana prekinuti ga, očito je trajao najmanje osam godina, od trenutka sastavljanja ugovora 1602. godine do njegove relativno kasne registracije i autentifikacije 1610. godine. Zbog spomena ovog Katina ulaganja u njezinoj oporuci,³⁰ koja je zabilježena i proglašena kada je Gučetić već bio preminuo, moglo bi se zaključiti da je ugovor bio aktivan i nakon Gučetićeve smrti, a bilo bi za očekivati da je obveze iz ugovora preuzeo Gučetićeve jedinac Vito.³¹

Jasna je Gučetićeve posrednička uloga. Naime, Gučetić nije osobno trgovao, nego je novac predao jednom trgovcu, koji ga je obrtao kupujući i prodajući robu. Tu je transakciju sigurno zabilježio u nekoj svojoj poslovnoj knjizi, koja nije sačuvana.³² U toj knjizi Kata bi bila zabilježena u ulozi vjerovnika, a Gučetić najprije u ulozi dužnika, u odnosu na Katu, a zatim u ulozi vjerovnika u odnosu na trgovca kome je novac dao na investiranje.

U spisu iz 1602. godine nije navedeno ime trgovca pa ni približno područje investiranja. Drugi izvori, međutim, pružaju uvide s kime je Gučetić prethodno imao dodira. Gučetić je bio punomoćnik dubrovačkih trgovaca u Beogradu, Ivana Cvijetova³³ i Nikole Radova

²⁵ Za srodni srednjovjekovni primjer vidi: Gregor Čremošnik, "Novčarstvo u starom Dubrovniku", *Jugoslavenska njiva* 9/1 (1925.), 23-24.

²⁶ Ne pojavljuje se u bazi biografskih podataka Nenada Vekarića. Zahvaljujem Ivani Lazarević Vukovac na provjeri.

²⁷ Kuća koja se nalazila u blizini Hospitla milosrđa, dubrovačkog državnog nahodišta, vrijedila je 200 perpera ili oko 67 škuda (HR-DADU-16.2, *Proclamationes venditionum Cancellariae*, sv. 2, f. 61v-62r).

²⁸ Miraz kćeri pomorca sa Šumeta iz 1573. godine iznosio je 250 škuda (HR-DADU-13.2, *Pacta matrimonialia*, sv. 9, f. 181; R. Kralj-Brassard, "William Robinson (oko 1540. - 1613.)", 71). Vrijednost miraza izvanbračne kćeri Dominika Mihova Cerve bila je 1582. godine oko 280 škuda (HR-DADU-13.1, *Liber dotium Notariae*, sv. 15, f. 67; R. Kralj-Brassard, "William Robinson (oko 1540. - 1613.)", 72).

²⁹ Za usporedbu, plaće državnih topnika iznosile su uglavnom ne više od 4 groša ili dinara dnevno (Robinsona (R. Kralj-Brassard, "William Robinson (oko 1540. - 1613.)", 56). Za primjer plaće državnog topnika od 3 groša ili dinara dnevno (*Cons. Rog.*, sv. 74, f. 280v-281r).

³⁰ *Test. Not.*, sv. 56, f. 37r.

³¹ Vito Nikolin Gučetić preminuo je 1612. godine (N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, VIII, 155).

³² O poslovnim knjigama iz 16. stoljeća koje se čuvaju u Državnom arhivu u Dubrovniku vidi: Z. Janeković Römer, "Obiteljska knjiga Andrije Antojeva de Pozza (1569-1603)", 485-487; Z. Janeković Römer, "The Family Records of Andreas de Pozza from 1569-1603", 41.

³³ *Dubrovačka arhivska građa o Beogradu (1593-1606)*, III, 21, dokument br. 17.

Spinola.³⁴ Po Spinolinoj smrti bio je jedan od njegovih epitropa.³⁵ Postavljen je za jednog od tutora Frane, udovice i Spinoline nasljednice.³⁶ S Franom je razmijenio više pisama u kojima joj je nudio poslovne savjete pravne prirode, pozivajući je na oprez i ne libeći se koristiti oštre riječi za svoje suvremenike.³⁷ Korespondencija se vodila na hrvatskom jeziku, a segmenti pisama sačuvani su jer su zabilježeni u službenim spisima kao dio postupka za diobu vlasništva Frane, nasljednice Nikole Radovog Spinoli i njegova poslovnog partnera Marina Renaldija.³⁸ Bio je jedan od tutora Marije, udovice trgovca iz Beograda.³⁹

Gučetić je, dakle, poznao dubrovačke trgovce u Beogradu koji su trgovali, između ostaloga, kožama i skupocjenim tkaninama skrletom i karizejima.⁴⁰ Njegovo ime povezuje se uz trgovinu kožama između Dubrovnika i Ankone i Rodosta i Ankone.⁴¹ Katin novac možda je bio uložen u takvu vrstu poslovnih transakcija od kojih je Gučetić, kao posrednik i jamac, koji preuzima rizik, mogao imati znatniji prinos od onoga koji je jamčio Kati.

Kati je Gučetić ponudio 6% kamata, za okvirno jedan postotak niže od prinosa koji je mogao donijeti ulog u Napulju.⁴² U zanimljivom slučaju iz 1597. zajam od 280 škuda koji je Klara Kaštratović,⁴³ redovnica u samostanu sv. Šimuna dala Klementu Gučetiću,⁴⁴ trebao je nositi 7% kamata, a Klarini su zastupnici vjerojatno zatražili tolike kamate jer je prvotno novac trebao biti uložen u Napulju.⁴⁵

³⁴ Zastupao ga je u sporu koji se vodio na sudu 1597. godine, između Vice, udovice Ivana Radovog Spinole i njegovih poslovnih partnera Nikole Radova Spinole i Nikole Mihova Bobali (*Dubrovačka arhivska građa o Beogradu (1593-1606)*, III, 117, dokument br. 136).

³⁵ *Dubrovačka arhivska građa o Beogradu (1593-1606)*, III, 142, dokument br. 155.

³⁶ *Dubrovačka arhivska građa o Beogradu (1593-1606)*, III, 143, dokument br. 158.

³⁷ *Dubrovačka arhivska građa o Beogradu (1593-1606)*, III, 248-249, dokument br. 328.

³⁸ Po jednoj presudi iz 1601. godine Marin Renaldi dužan je platiti udovici Frani blizu 800 talira (*Diversa Notariae*, sv. 130, f. 165r-166r).

³⁹ *Dubrovačka arhivska građa o Beogradu (1593-1606)*, III, 26-27, dokument br. 23.

⁴⁰ *Dubrovačka arhivska građa o Beogradu (1593-1606)*, III, 341, dokument br. 451.

⁴¹ Alberto Tenenti, Branislava Tenenti, *Il prezzo del rischio. L'assicurazione mediterranea vista da Ragusa (1563-1591)*, Roma: Società editoriale Jouvence, 1985., 190. Gučetić se spominje i kao suvlasnik broda i osiguravatelj brodova, ali uglavnom za državne potrebe (A. Tenenti, B. Tenenti, *Il prezzo del rischio*, 53, 191-192).

⁴² HR-DADU-50, *Archivum Operum Piarum*, sv. 18, *Giornale antico dell'Opera pia (1611-1639)*, f. 1r. Na prihode od uloga u inozemstvu plaćao se porez od 20% (*Cons. Rog.*, sv. 63, f. 12). To znači da bi čisti prinos uloga u Napulju nakon plaćanja državnih davanja bio nešto niži od 6 %.

⁴³ O antuninskom rodu Kaštrat vidi: Z. Pešorda Vardić, *U predvorju vlasti*, 41, 100.

⁴⁴ Za biografske podatke o Klementu Gučetiću (1541. – 1618.) vidi N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, VIII, 152. U ugovoru Klement sam sebe naziva Klimoje Gocetić.

⁴⁵ Klementu je, kako izjavljuje, novac trebao za život, za hranu i druge troškove za obitelj. Dokument je zabilježen na hrvatskom jeziku, kao izjava o dugu, formulaičan je i prepisan na temelju autografa, u siječnju 1610. godine, desetak godina nakon nastanka izvornog zapisa. Registracija je izvršena na poticaj prokuratora samostana sv. Šimuna koji su brinuli o zaštiti ekonomskih interesa samostana i slijedom redovnica pa se od njih može pretpostaviti ovakav angažman (*Diversa Cancellariae*, sv. 197, f. 124v).

Poslovni spis kao svjedočanstvo društvenih veza

Zašto je Kata, kći pokojnog Petra Spagnula, povjerala pozamašan iznos upravo Nikoli Vitovu Gučetiću, a ne nekome drugome, prvo je pitanje koje se nameće čitajući ovaj ugovor. Zatim slijede pitanja o tome odakle je novac i što se dogodilo s tom imovinom nakon njezine smrti.

Da je Kata neudata kći pokojnog Petra Spagnula, jasno je iz samog ugovora. Oporuka Katina oca Petra nije sačuvana, ali jest oporuka njegove supruge Kate. Iz nje se doznaje da je Petar Ivanov Spagnulo po zanimanju bio krojač te da su u braku bile rođene tri djevojčice: Marija, Anica i Kata. Katina istoimena majka, između ostaloga, u svojoj se oporuci sjetila Katine dojilje sa Šumeta Margarite, kojoj je ostavila dva komada odjeće, Margarite "picokare" u crkvi sv. Vlaha u Gružu, kojoj je oporučila jedan perper i plemkinje Marije, udovice Miha Valentinova Sorgo, kojoj je "za ljubav" ostavila četiri škude. Svom suprugu namijenila je, od četvrtine miraza kojim je imala pravo raspolagati, veliki iznos od 20 škuda za izradu, očito raskošne, zlatne ogrlice. Jedan od epitropa oporuke izvršene 1565. godine bila je Katina kći Marija.⁴⁶

Kad je krojač Petar Ivanov Spagnulo oženio Katu, bio je to njezin drugi brak. Prvi suprug bio je brijač Bernard Andrijin, a u taj je brak Kata unijela visoki miraz od 500 dukata koji je oporučno primila od svoga oca 1540. godine. Otac Kate, žene Petra Spagnula, bio je vlastelin Marin Ivanov Gučetić. Kata, žena Petra Spagnula, izvanbračna je plemićeva kći i jedino njegovo dijete, jer u braku Marina Ivanova Gučetića s Marijom Cerva nije bilo djece.⁴⁷ Jedan od epitropa u oporuci Marina Ivanova Gučetića bio je Vito Gučetić, Marinov brat i otac Nikole Vitova Gučetića.⁴⁸

Podatak o podrijetlu osvjetljava poslovnu transakciju iz nove perspektive. Kada je Kata, kći pokojnog Petra Spagnula, povjerala svoj novac Nikoli Vitovu Gučetiću, poslovni odnos bio je obilježen rodbinskim vezama. Kata je izdanak pučke grane vlasteoskog roda Gučetić po ženskoj liniji. Ona je unuka Nikolina strica.

Katina istoimena majka, kći Nikolina strica Marina Gučetića, održavala je bliske veze sa suprugom svoga oca vlastelina i dugo nakon očeve smrti. Plemkinja Marija udovica Miha Valentinova Sorgo, kojoj je Kata žena Petra Spagnula oporučno ostavila 4 škude "za ljubav", zapravo je Marija Cerva, prethodno supruga pa udovica Marina Ivanova Gučetića koja se nedugo nakon muževljeve smrti preudala.⁴⁹

⁴⁶ *Test. Not.*, sv. 42, f. 109v-110v.

⁴⁷ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, VIII, 146.

⁴⁸ *Test. Not.*, sv. 38, f. 110r.

⁴⁹ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, VIII, 146; Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika. Svezak 7: Genealogije (A-L)*, Zagreb - Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2016., 237.

Novac koji je 1602. godine Kata povjerila Nikoli Vitovu Gučetiću mogao je biti obiteljskog podrijetla. Katina majka bila je imućna, a svoju imovinu je ostavila kćerima i njihovim zakonitim nasljednicima, koje su jedna drugu trebale naslijediti ako bi koja od sestara umrla bez zakonite djece.⁵⁰ Iz oporuke Katine starije sestre Marije, udovice Rada Radova iz Popova, doznaje se da je primila miraz od 300 dukata.⁵¹ Taj iznos približno odgovara iznosu od 340 škuda koji se spominje u Katinu ugovoru s Nikšom Gučetićem.

Škude investirane u trgovinu posredstvom Gučetića trebale su nakon Katine smrti pripasti njezinoj jedinjoj živućoj sestri, Anici Markovoj, kao univerzalnoj nasljednici.⁵² Je li Katina sestra Anica Markova uzela škude ili su se i dalje ulagali u trgovačke poslove preko nasljednika Nikole Vitova Gučetića pitanje je na koje istraživanja nisu dala odgovor.

Zaključak

Registracija autografa poslovnog ugovora koji je Nikola Vitov Gučetić sastavio 23. lipnja 1602. a prepisan je u notarske knjige dan prije Gučetićeve smrti, 23. siječnja 1610. godine, vjerojatno je posljednji poslovno pravni čin Nikole Vitova Gučetića. Spis je registrirao kancelar Luka Primi, kako je zabilježeno, na zahtjev Kate, kćeri pokojnog Petra Spagnula. Autentificirao ga je Nikolin sin, na neuobičajen način, na vratima obiteljskoga doma, svjedočeći pred kancelarom da je dokument pisan očevom rukom te da njegov otac Nikola potvrđuje sadržaj spisa. Stoga se može kazati da je ovaj primjerak ugovora na hrvatskom i talijanskom jeziku zabilježen gotovo kao idiograf i prikazuje Gučetićevu sposobnost za dvojezično izražavanje u poslovnim odnosima.

U spisu se Nikola Vitov Gučetić pojavljuje u ulozi posrednika i jamca između Kate i neimenovanih trgovaca, možda pripadnika dubrovačke kolonije u Beogradu s kojima je Gučetić bio u dodiru, koji će primiti novac i oploditi ga. Spis, koji Gučetić po vjerodostojnosti izjednačuje s notarskim dokumentom te za uloženi novac i prinos jamči svom svojom imovinom, predstavlja ugovor o investiranju tri stotine škuda uz prinos od 6% godišnje s otvorenim vremenskim rokom ulaganja. Ugovorni odnos potrajao je najmanje osam godina, od trenutka sastavljanja ugovora 1602. godine do njegove relativno kasne registracije i autentifikacije 1610. godine, a po svojoj prilici nastavio i nakon Gučetićeve smrti.

Provedena genealoška analiza pokazala je da se iza poslovne transakcije kriju obiteljske veze. Kata, kći pokojnog Petra Spagnula, pučanka je plemićke krvi. Katina istoimena majka izvanbračna je kći i jedino dijete Marina Ivanova Gučetića, strica Nikole Vitova Gučetića.

⁵⁰ *Test. Not.*, sv. 42, f. 110r.

⁵¹ *Test. Not.*, sv. 44, f. 109v-110r.

⁵² Oporuka je otvorena 8. veljače 1621. godine (*Test. Not.*, sv. 56, f. 37r).

Zapis o predsmrtnom poslovno pravnom činu Nikole Vitova Gučetića osvjetljava, s jedne strane, dosad manje poznatu dimenziju njegove osobnosti, a s druge ukazuje na vrijednost poslovnih spisa i potrebu njihova razmatranja kao izvora za spoznaje izvan (pre)uskih okvira specijaliziranih povijesno pravnih ili ekonomskih istraživanja.

Prilog

Državni arhiv u Dubrovniku, HR-DADU-15, *Diversa Cancellariae*, sv. 197, f. 11v-12v

Napomena: U transkripciji dokumenta dosljedno su kapitalizirana osobna imena i razriješene kratice. Zahvaljujem Nelli Lonza na pomoći u transkripciji teksta.

Adi 23 di Giugno 1602 in Ragusa

la Nixa Vitou spouiedam po ouomu pismu cacosam primio i imao od Paula prisime Intriga poruche dum Marina casiste, sa cont Cate chechiere Petra Spagnula scuda trista, i cetardesti, po tridesti i xes dinara suachi scud, od coieh scuda uselaie recena Cata cetardesti scuda, ostau i mene trista scuda, coiesam podao iednom targovzu na xes po sto na godixte placchiat, podlagauicchise ia receni Nixa iamaz i glauni plataz, recenoi Cati colico sa receni cauedao, colico sa xes po sto i toies

(f. 12r) osamnaes scuda na godixte, iliti navieche iliti na brieme caco bude ugodno i od uogle uasda recene Cate toies daioise urati acoioi bude drago, receni cauedao, cad ona nacon godixta ustiebude i coi Nixa caco rech, podlagase uasda iamaz i glauni plataz, on suoiom personom i sa suiem suoiem dobriem, necaie recena Cata mirna i sicura i da od gnega gleda, i usima imati, colico cauedao receni colico recene osamnaes scuda, odsad napried na godista i ne drugo ni inaco, i hocchui da ouo pismo uaglia, colico strument od notarie, aliti cambio, Il medemo di sopra in questa lingua

Io Nicolo Vito de Gozze, confesso per lo presente scritto, hauer hauuto et riceuto daPaulo detto Intrigo per mano di pre Marino casista, per conto di Cata figliola di q. Piero detto Spagnolo scudi trecento quaranta di grossi 36 per scudo delli quali la sudetta Cata hapigliato dame scudi quaranta, talche restano da me scudi trecento li quali lo li ho dato ad un mercante, acenso di sei percento l'anno pagarsi a detta Cata, perli quali scudi trecento et persuo censo annuo detto ser Nicolo si costituisce pieggio eprincipal pagatore e per sempre e atempo come (ap prekrizeno) parera a detta Cata perche ogni uolta Cata uorra pigliar li detti scudi 300 dopo scorso l'anno, sempre lo possa pigliare a suo benefacito eper cio detto Nicolo si costituisce anco pieggio come disopra senza contraditione alcuna, dieo pieggio conla sua persona e con tutti li suoi beni, talmente da detta Cata dal detto Gozze possi come di sopra demandare sempre ogni anno tanto il capitale come il censo, il qual si obliga di pagare il tutto senza contraditione alcuna, e uole che questo presente scritto uaglia (f. 12v) quanto fosse la scrittura publica e che habbia il uigore come hanno li instrumenti di nostra notaria e lettere di cambio e non altrimenti epersua cautela ho fatto la presente di mia mano propria achio. Io Nicolo Vito de Gozze. In Ragusa.

Die xxvij. Jani 1610.

Cum ego Lucas de primis fone. ad Instantram et requisitio
 ordo Cate filie g. petri spagnoli me contulerim ad domum
 & Nicolai Viki de Galles qui ut dixit dicta Cate. et fester
 grami & gratitudine deteneri in loco. animo ut es usum
 & prelati ad regiam Instantram scripturam, et contem-
 plendum delictum proa contentum. mihi obisiam se fecit
 In porta dicta domus & Viki eius sibus: qui contulit de
 advento meo. Dixit: ut acate ^{de p. h. h. p. g.} ~~de p. h. h. p. g.~~ Cate parlaro ut mio
 padre. pte gia Joho parlato, et non nega audi. confessa
 il contentuto predetta scrittura. la quale si potra regnare
 apianere dicta Cate: et questo tenita atum hio pueni.
 ditio ne holti mei teni. ad intendo a questo essere
 l'atopasti. e dicta Cate con detta scrittura bene p. h. h. h.
 contra quelli e loro teni de predetta scrittura. bene obli-
 gati: enim scribere tenor est. etc.

Adi 23 di Regno loro Instaga.

Ja Nikša Vitov spovijedam po ovomu pismu la colam pri-
 mio. J. imao. od paula pridimo Instaga porucila dum
 Marina catibe. la cont Cate de libre petra spagnola
 Senda hista. i cetardesh. potridesh i pet itirara sua
 hi send. od toich senda utelare recena Cate (et ar-
 desh senda. ostare umone hista senda. toicam
 pedao. Jednomu largom. In na vel po isto na
 go hote placchiak. podlag arinchiise In receni
 nipa Jemar i glavn. flatar. receni sak. p. h. h.
 la receni Cuedao. Colico la ves polto i toies

quanto fatto la scrittura publica, e de habita iduzare come
 hanno li pidi di nostra nos^a i lettere di dicitore e ad
 altim^o effua cantela ho fatto la pite di mia mano
 propria abie. Io Nicolo Vito de l'elce p'lag^o
 Io Vito nicolo de l'elce affermo et tapid^o etta scrittura
 sia scritta di mano di mio padre q

Die xxvii. January 1620.

B. d. S. Magdalena de bobatio. A Blabisa mon^o
 1° Martii. sponte, ad pater orationem Blaty Maxi
 ni, dixit declaravit, et confessa est sibi cum
 Blatium ad present tenere de Jure dicit^o mon^o
 soldos duos terras, ad poloniam p'p'is In brevis
 a cantate In maiori summa i'bi dem t'nd, et se
 dicit terre i' p'ro Blatio quoda anno habuillo
 pro tempore quo ipse tenebat duas terras
 Justam medietatem ex poloniam p'p'iam, et
 pro dicit^o soldos duos bus neminem recognosce
 pro poloniam preter dicitum Blatium, et sic
 declaravit in meta modo q B. d. S.

NIKOLA VITOV GOZZE IN THE LIGHT OF AN AUTHENTICATED BUSINESS CONTRACT FROM 1602

RINA KRALJ-BRASSARD

Summary

The paper analyses the content of a business contract drafted by Nikola Vitov Gozze (Gučetić) in 1602, along with the circumstances underlying its creation and the characteristics of the social connections of the parties involved. Registered on 23 January 1610, the day before his death, the document is today kept in the State Archives in Dubrovnik. This business document, recorded almost as an idiograph, is an example of Gučetić's bilingual business expression in Croatian and Italian integrated in a single document.

The document was registered by notary Luka Primi at the request of Kate, daughter of the late Petar Spagnul. It was authenticated by Nikola's son Vito, in an unusual manner, at the door of the family home, testifying before the notary that the document was written in his father's handwriting and that his father Nikola confirmed the content of the document.

The contract between Kate, daughter of Petar Spagnul, and Nikola Gozze skilfully combined elements of two legal relationships: a bill of exchange of Paul Intriga in Kate's favour for the amount of 340 scudi, in which Nikola appears as the drawee, and a contract for a commercial loan of 300 scudi with a yield of 6% per annum (eighteen scudi), in which Gozze, in addition to the intermediary role, also has that of a guarantor. The contract lasted at least eight years, from the moment the contract was drawn up in 1602 until its relatively late registration and authentication in 1610, and in all likelihood continued after Gozze's death.

Genealogical analysis has shown that family ties were hidden behind this business transaction, as Kata, daughter of the late Petar Spagnul, was a descendant of the non-noble branch of the Gozze patrician family through the female line. Kata's mother, with whom she shared the name, was an illegitimate daughter and only child of Marin Ivanov Gozze, uncle of Nikola Vitov Gozze.

The record of the very last, premortem business and legal act of Nikola Vitov Gozze sheds light, on the one hand, on a hitherto lesser-known dimension of his personality, and on the other hand, points to the value of business documents and the need to investigate them as a source of knowledge beyond the (too) narrow framework of specialised economic or legal research.

